

Pritz Pál

20. századi magyar sors két világháború tükrében

Meg lehet tenni, de megalapozott eredményhez aligha lehet jutni, ha a történelmet érzelmi – mi több: lírai – alapon szemléljük. Miközben a történész is tudja, hogy a história jelentős mértékben olyan embereken keresztül formálódik, akik számtalanszor nem az értelem kontrollja alatt cselekszenek.

Tehát, ha a 20. századi magyar sorsot faggatjuk, akkor a demográfia, a gazdasági fejlődés alaptendenciáit kirajzoló történeti tényekből kell kiindulnunk.

*

1. A magyarság demográfiai mutatói körül számos ponton óriási a bizonytalanság. Ám az semmiféle komoly vitának nem lehet tárgya, hogy a 19. század második felében lezajlott – nem csekély mértékben az asszimilációból sarjadt – gyarapodás révén a századforduló után a magyarság lélekszáma az 1910. évi census szerint 54,6%.

Ám az világháború, majd annak elvesztése ezt a gyarapodást végzetesen megakasztja. Egészében a 20. század a magyarság számára demográfiailag szerény emelkedést hozott, miközben szomszédjainak a lélekszáma megháromszorozódott. Nemhogy Rákosi Jenő 30 milliós vágyképe bizonyult délibábnak. Antall József nevezetes 15 milliós magyarsága sem létezett soha. A Kárpát-medence magyarsága a 21. század nyitányakor (a száz esztendő előtt közel 8,8 millióról) mindösszesen 11,8 millióra gyarapodott.

Ekkorra a szomszédos népek nagy demográfiai lendülete is megtorpant, ám megtorpant állapotukban is ugyanekkor 30,4 milliónyian vannak. Ezt a hatalmas eredményt száz esztendő alatt nem egészen 9,5 millióról rugózták fel.

Szóval fájdalommal, de szárazon mégis azt kell az előadónak mondania: a 20. század a magyarság számára hatalmas demográfiai lecsúszást hozott.

Hiszen értelmüket a számok mindig csak összehasonlításban nyerik el.

2. Gazdaságilag – hullámhegyeken és völgyeken át – önmagában véve imponáló a fejlődés. És nincs az a korszak, nincs az a regnáló hatalom, amely ne verte volna mellét: milyen hatalmas sikereket könyvelhet el. Ám, ha e téren is hiteles számokat akarunk látni, akkor a külvilághoz mérünk. Az pedig ebben az esetben egyértelműen a nyugat-európai átlag.

Nos, a fájdalom nem takarhatja el az óriási lecsúszás tényét. Száz év adatsorai tükrében a történész lakonikusan és elégikusan azt mondja, hogy majd évszázada, 1913-ban közelítettük meg legjobban a nyugat-európai átlagot. Ez konkrétan 60,3%-os eredményt jelent. Aztán a legutóbbi rendszerváltás évében 1990-ben 33,6%-ra

csúszunk le. Az elmúlt bő két évtizedben csak kudarcokat látókkal szemben igenis volt visszakapaszkodás.

A 2005-ös esztendő 38,9%-os eredményt mutat. Ám ne feledjük: 1913-ban 60,3%-on álltunk. Tehát mintegy egyharmaddal rosszabb a viszonylagos helyzetünk.

*

Annak idején ezt a sikert döntően az 1867. évi kiegyezés alapozta meg. Mégis a korabeli elit ezzel a kinccsel nem jól gazdálkodott. Így a trianoni végzetben ott van az elit gyenge teljesítménye is. A reális történelemszemlélet jegyében nem lehet ezt a gyatraságot nem látni. S benne a közjogi harcok rengeteg szócséplését. Miközben a dualista szerkezet erősítése, a népnek a nemzetbe történő beemelése lett volna a panacea.

Ám azt is kell látnunk, hogy a nemzetközi körülmények irgalmatlanul ellenünk dolgoztak. Az európai hegemoniára és világhatalmi pozícióra törő németiséggel szemben az Osztrák–Magyar Monarchia nem csupán végzetesen leértékelődik, de közben a halálos szorításából sem tud kiszabadulni.

A tragédia döntő oka tehát (Szekfű Gyulával és sokan másokkal szemben hangsúlyozandó) nem a belső mulasztások sorozata. A döntő ok, hogy elvesztettük a háborút.

Ezzel a magyarság végleg kiiratkozott abból a világból, amelyben kilencszáz éven keresztül lényeges tényezője volt az európai históriának.

*

A második világháborús szerepvállalás még rosszabb eredményt hozott. Geopolitikai adottságai okán itt sem lehetett a háborús részvételt elkerülni, de a ténylegesen bekövetkezett tragédia bizonyosan nem volt szükségszerű.

Az elit gyenge teljesítménye itt is kimutatható.

Az államférfiúi Bethlen István országot teremtett a trianoni romokon, ám ténylegesen lemondott arról, hogy erős nemzetet építsen. (A népi iskolai program jeles alkotás volt, de a nép nemzetbe emelését nem hozta meg.) Neki elegendő volt, hogy erős rendszert alkosson. Ez valóban sikerült. Hiszen alkotása majd a gömbösi kísérletnek is sikerrel állt ellen, s az – igaz, nem csekély deformításokkal – az ország német megszállásáig valóban fennmaradt.

Bethlen István és köre azzal is tisztában volt, hogy olyan erős nemzetet semmiképpen sem tud építeni, amely képes lesz a trianoni ketrecből kiszabadítani az országot. Ahhoz a német–olasz tengely megszületését és támogatását várták. Nem eredménytelenül. Hiszen 1938 és 1941 között az ország területe majd megkétszereződött. Igen jelentős eredmény – ha tartósnak bizonyul.

Ám nem így történt. Ami történt, azt mindnyájan ismerjük. Ám az okokat, az összefüggéseket már sokkal kevésbé. Ezért kell (a mai dobverőkkel szemben) ismét és ismét hangsúlyozni, hogy Trianon és 1945 között messze nincs eltéphetlen kapcsolat.

Ellenben 1945 és a területi változások Adolf Hitler ajándékaaként történt elfogadása között valóban eltéphetetlen a kapcsolat.

*

Szabó Dezső, a magyar népi mozgalomnak kicsit az apja 1939 januárjában, amikor a fent lévő tanult hatalmasak a terület-visszafoglalásokkal a maguk lutri játékát űzik a nép és a nemzet sorsával, akkor az első bécsi döntés elfogadását helytelenítve így ír Imrédy Béla miniszterelnökhöz: „...inkább maradjon Erdély még egy ideig mostani állapotában, mintsem úgy szerezzük vissza, mint a Felvidéket, pláne magyar vér árán! Nekünk már nincs egy csepp elfolyatni való magyar vérünk se ... Kímélni a magyar vért minden esetben, minden nehézségek dacára, még az átmeneti szenvedéseket is vállalva: semleges, semleges, semleges lenni: ez az egyetlen magyar kötelesség!”

Ezt a kötelességet a fent lévők – Teleki Pál és szűk köre kivételével – nem ismerték. És ő sem rendelkezett elegendő erővel, hogy a második bécsi döntés elfogadása, Észak-Erdély visszatérte elől kitérjen. 1941 áprilisában pedig, amikor villogni kezdett a zsákutca felirat, akkor nem volt ereje az országot az útról visszafordítani. Az életét ellenben – kétségbeesett figyelmeztetés gyanánt – feláldozta.

Horthy Miklós kormányzó, Bárdossy László értette az üzenetet. Mégis mentek tovább vakon a végzetbe.

*

1947–1948 után az ország szovjetizálása elkerülhetetlen volt. Akik az országot magyar részről vezették, azoknak nem volt semmi érdemleges országvezetési tapasztalatuk. Teljesítményük is ennek megfelelően alakult. A 20. századi magyar történelemben a népek egyszer lett döntő szerepe: 1956 népfelkelésében, szabadságharcában. És jóllehet ez a harc sem lehetett győzedelmes, de mégis döntő tényezője lesz annak, hogy a Kádár-rendszer a többi szovjetizált országnál minőségileg jobb életet hoz népének.

Mivel ideológiai kalodájából a rendszer nem tudott 1973 után kitörni, s mivel Moszkva feladja a térséget, ezért 1989 után az ország visszatér a kapitalista útra. Ezzel le nem zárt korszakhoz érkeztünk, amelyről nem lehet történetileg hiteles képet adni.